

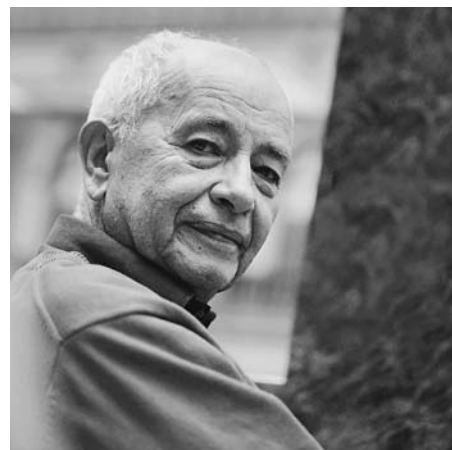
Jan Krekule (1931–2022)

*A prach se vrátí do země, kde byl,
a duch se vrátí k Bohu, který jej dal.*

V pátek 18. listopadu zemřel doc. Ing. Jan Krekule, DrSc. Význačný vědec v oboru experimentální biologie rostlin, pedagog a popularizátor botaniky, také velmi blízký spolupracovník, dlouholetý podporovatel Purkyňovy Živy, zejména v nelehkých časech, kdy se rozhodovalo o jejím dalším osudu. Zároveň velmi blízký přítel a pravi-

delný návštěvník redakce, který se nikdy nepřestal zajímat o každodenní radosti i strasti redakční práce, o směřování Živy a zajištění jejího života v budoucnu, stejně jako o osobní život všech členů redakce.

S trvalou vděčností a vzpomínkou
za celou redakci Živy
Jana Šrotová

Milan Chytrý, Olga Rotreklová

Vít Grulich (1956–2022) – botanik, učitel, ochranář, cestovatel a popularizátor

Dne 24. února 2022 zemřel přední český florista a fytogeograf a oblíbený univerzitní učitel doc. RNDr. Vít Grulich, CSc.

Narodil se 2. října 1956 ve Valticích Aleně Němcové, muzikoložce zabývající se převážně dílem Leoše Janáčka, a Ivu Grulichovi, zoologovi z brněnského Ústavu pro výzkum obratlovců tehdejší Československé akademie věd, který se věnoval zejména biologii krtků, křečků a dalších drobných savců. Oba rodiče Vítka silně ovlivnili. Měl hudební nadání a na různých setkáních dokázal dlouho bavit společnost hraním na kytaru a zpěvem. Doma byl od dětství obklopen otcovou zoologickou a další přírodovědnou literaturou, kterou si rád četl. A při doprovázení otece na jeho terénních expedicích propadl vášni pro sběr a určování přírodnin, cestování a poznávání biogeografických a ekologických vztahů.

Během studia na břevlanském gymnáziu se Vítka zabýval entomologií a zaměřoval se především na brouky. V této zálibě ho podporovala prof. Dagmar Ondrušová, která mu zadávala vytváření přírodovědných výstav ve škole a referáty z odborné literatury pro hodiny biologie. Entomologii se chtěl věnovat i na Přírodovědecké fakultě Univerzity Jana Evangelisty Purkyně v Brně (dnešní Masarykova univerzita), kde zahájil studium v r. 1975. Když ale poznal dusnou „normalizační“ atmosféru na některých univerzitních pracovištích, rozhodl se raději studovat botaniku pod vedením taxonoma a fytogeografa Miroslava Smejkalu, který se snažil uchovat si zdravý rozum a v rámci možností se věnoval svobodnému bádání bez ohledu na politické tlaky. Vítka zakončil studium oboru biologie rostlin v r. 1980 obhajobou taxonomické studie československých druhů rozchodníků rodu *Hylotelephium* a ve stejném roce získal titul RNDr.

Po základní vojenské službě pracoval jako botanik v Regionálním muzeu v Mikulově, kde spojil a uspořádal tamní tři malé

1 Vít Grulich ve svém tradičním terénním oblečení – zelených montérkách s laclm – na floristickém kurzu České botanické společnosti v Plasích v r. 2019. Foto J. Štěrbová

a prakticky nevyužívané herbářové sbírky, doplnil je sběry ze svých studijních let a začal systematicky budovat muzejní herbář. Působnost mikulovského muzea byla omezena na malé území jižní Moravy, které bylo Vítkovi příliš těsné. Podařilo se mu ale přesvědčit vedení, že je potřeba herbář rozvíjet do podoby srovnávací sbírky československé flóry, díky čemuž mohl po celá 80. léta jezdit vlaky a místními autobusy po celé tehdejší federativní republice a sbírat rostliny. Seznámil se tak dokonale s československou květenou, biotopy a přírodními poměry jednotlivých území. Během jeho desetiletého působení v Mikulově se herbář rozrostl z necelých tří tisíc na více než 38 tisíc položek. Z nich naprostá většina byly jeho vlastní kvalitní sběry, zahrnující velký podíl obtížně určitelných nebo nenápadných druhů, zejména z rodu pampeliška (*Taraxacum*) a ostřice (*Carex*). Na svém

pracovišti byl jediným botanikem a odbornou izolaci překonával udržováním čilých styků s českou a slovenskou botanickou komunitou. Často jezdil do Brna na mateřskou katedru, kde se kolegům vždy pochlubil novými nálezy a potom studoval herbář nebo literaturu v knihovně. Účastnil se také pravidelných přednášek jihomoravské pobočky Československé botanické společnosti, které se v 80. letech konaly v Moravském muzeu, a opakovaně zde i sám přednášel. Cesty do terénu často podnikal společně s místními botaniky. Každoročně publikoval v českých a slovenských odborných časopisech několik článků o zajímavých nálezech a rozšíření vybraných rostlinných druhů na našem území. Systematicky se věnoval jihomoravským halofytům, jejichž historické rozšíření a aktuální stav výskytu shrnul ve studii *Slanomilné rostliny na jižní Moravě* (1987).

Díky intenzivnímu cestování, sběru rostlin, studiu herbářů a výborné znalosti regionální literatury se během mikulovského období Vítka vypracoval na jednoho z předních znalců československé flóry. Měl fenomenální paměť a neustále nás udivoval tím, co všechno nosil v hlavě. Pamatoval si nejen tisíce druhů, ale znal jméno a polohu snad každé české vesnice, věděl, kolik je v ní kostelů a které patří církvi. Nazpaměť odříkával čísla rodů rostlin v herbářovém katalogu, a když se potřeboval podívat na nějaký rod v Dostálově Klíči, nezdržoval se hledáním v rejstříku, protože si často pamatoval číslo stránky. Už od dětských let měl zálibu v železniční dopravě a pro zábavu se učil vyjmenovávat pořadí zastávek na jednotlivých tratích. Protože jezdil do terénu převážně vlakem, znal nazpaměť i nemalou část jízdních řádů. V den vydání nového jízdního řádu nedočkavě vyrazil do knihkupectví a po zbytek dne si se zaujetím listoval v tlusté brožůře plné tabulek příjezdů a odjezdů a do databáze ve své hlavě si ukládal změny. V dnešní internetové době to vypadá možná poněkud excentricky, ale v 80. letech byla taková paměť pro terénního biologa nedocenitelná. Než bychom hodiny hledali v knihovnách, herbářích a mapách, bylo jednodušší zeptat se Vítka, který většinou dal přesnou odpověď hned.

Krátce po ukončení studia se stal jednou z ústředních postav floristických kurzů Československé botanické společnosti, kde jím vedené exkurze vždy patřily k těm

nejpopulárnějším. O své rozsáhlé znalosti se rád děлил s ostatními a už tehdy projevoval přirozený pedagogický talent. Účastníky exkurzí ale nešetřil. V terénu jej vždy hnala posedlost vidět pořád více a víc, další místa, další rostliny. Proto se pohyboval rychle a účastníci exkurze nezdědky zjistili, že vedoucí zmizel někde v porostu stovky metrů před nimi. Když ho našli, zpravidla čekal s rozzářeným úsměvem u některé z pozoruhodných rostlin, které právě objevil, a těšilo ho, pokud účastníci exkurze jeho nadšení sdíleli. Na floristických kurzech byl Vítek dominantní postavou i na večerních posezeních, když vzal do ruky kytaru a začal hrát „lakovaný buldočky s gumičkama“, potom zhudebněné básně Františka Gellnera a postupně se propracoval do mollových tónin, ve kterých předvedl svá originální aranžmá slováckých lidových písní. Mnohé z těchto písní, které se kdysi naučil v břeclavském gymnaziálním pěveckém sboru, se prostřednictvím floristických kurzů staly součástí pěveckého repertoáru české botanické komunity. Už během svého mikulovského období zorganizoval úspěšný floristický kurz v Uheršském Hradišti (1987) a následoval neméně úspěšný kurz v jeho domovském městě Břeclavi (1995), kde bydlel od dětství. Jako předseda Floristické sekce České botanické společnosti (ČBS) od r. 1992 převzal garanci nebo organizaci dalších kurzů a zpracování jejich výsledků. Za posledních 40 let nevynechal skoro žádný z těchto kurzů, které patří k nejúspěšnějším akcím ČBS. U těch jihomoravských byl jedním z hlavních organizátorů.

Když v r. 1990 začal prof. Jiří Vicherek obnovovat personálně zdevastovanou katedru botaniky na Přírodovědecké fakultě Masarykovy univerzity, potřeboval doplnit kvalitní vědce a učitele a Vítek byl jednoznačně první volba. Nabídku akademického místa přijal a na Masarykovu univerzitu nastoupil 1. ledna 1991. Nadále bydlel v Břeclavi, jen každodenní vlak do Mikulova vyměnil za vlak do Brna. Na Masarykově univerzitě působil po celý zbytek života, nejprve jako odborný asistent a od r. 2002 jako docent. Kromě skvělých pedagogických schopností měl i silné osobní charisma, kvůli kterému se mnozí noví studenti rozhodli, že právě botanika bude pro ně ten pravý obor. Učil základní přednášky ze systému a fylogeneze vyšších rostlin a několik specializovaných přednášek a cvičení, např. morfologii rostlin, systém krytosemenných rostlin, fytogeografii, květeny České republiky, ochranu fytocefondů, užitkové rostliny, determinální praktikum krytosemenných rostlin a vědeckou prezentaci v botanice. Vedl desítky bakalářských a magisterských prací, nejčastěji zaměřených buď na floristický průzkum určitého území, nebo na mapování výskytu vybrané skupiny druhů v České republice podle herbářových dokladů a literárních údajů. Nejraději však měl botanické exkurze, od terénních cvičení k systematické botanice pro studenty prvního ročníku přes terénní cvičení ke květeně ČR pro pokročilejší studenty až po každoroční zahraniční botanické exkurze. Studenti tyto exkurze často hodnotili jako jedny z nejlepších kurzů během celého studia. Svého učitele si vážili nejen pro jeho

obrovské znalosti široce přesahující obor botaniky, ale také společenskou povahu, humor a nezapomenutelné zážitky z večerních společných akcí s kytarou a často i s nemalou dávkou živelnosti.

Jako akademický pracovník botanické katedry rovněž intenzivně bádala. Jedním z prvních externě financovaných projektů katedry na začátku 90. let byl výzkum flóry a vegetace nově zřízeného národního parku Podyjí a přilehlého území v Rakousku, kde se připravovalo vyhlášení NP Thayatal. Česká část území byla po čtyři desetiletí komunistického režimu součástí železného opony, kam měli běžní lidé včetně biologů vstup zakázán. Ačkoli tamní květenu dobře popsal Adolf Oborny už koncem 19. století, nikdo z botaniků Vítkovy generace území neznal, a proto měl tento výzkum romantický rozměr objevování neznámého. V rámci podýjského projektu, který koordinoval J. Vicherek, provedl Vítek podrobný průzkum a mapování cévnatých rostlin ve 172 síťových polích o velikosti 1,2 × 1,1 km. Hlavním výsledkem mnohaleté terénní práce prováděné během několika vegetačních období v první polovině 90. let byl síťový atlas rozšíření cévnatých rostlin NP Podyjí/Thayatal, který vyšel knižně v r. 1998. Ve stejném roce Vítek obhájil kandidátskou disertační práci o flóře tohoto území. Lásky k Podyjí mu vydržela do konce života. Byl členem Rady NP Podyjí a každoročně pořádal v Podyjí terénní cvičení z botaniky pro studenty prvního ročníku. Podílel se také na přípravě nového atlasu rozšíření cévnatých rostlin tohoto území, který vyšel v r. 2021. Po skončení podýjského projektu přesunula Vicherkova floristicko-vegetační

skupina ve druhé polovině 90. let svůj zájem na jiné území bývalé železného opony – Soutok Moravy a Dyje. I k tomuto projektu Vítek výrazně přispěl, zejména díky dobré znalosti okolí Břeclavi, kde v té době ještě žil s manželkou Janou a dětmi Tomášem, Marií a Helenou.

Současně s terénním bádáním se Vítek na brněnské katedře botaniky zapojil do práce na Květeně České republiky. Svě zkušenosti z diplomové práce využil při zpracování čeledi tlusticovitých (*Crassulaceae*) pro třetí svazek Květeny ČR (1992) a od té doby přispíval do každého dalšího svazku. Mimo jiné zpracoval sám nebo se spoluautory velké rody ostřice, kostřava (*Festuca*), starček (*Senecio*) a lněnka (*Thesium*) a několik rodů z čeledi miříkovitých (*Apiaceae*), hvězdnicovitých (*Asteraceae*) a krtičníkovitých (*Scrophulariaceae*). Čtvrtý svazek s kolegy z katedry Miroslavem Smejkallem a Marií Dvořákovou editoval. Jeho dokonalou znalost české a slovenské flóry využili editoři skoro všech národních botanických příruček vzniklých za poslední tři desetiletí a Vítek velmi rád k těmto dílům přispíval. Podílel se např. na přípravě Biogeografického členění (bioregionů) ČR (1996, 2005, 2013), Mapy potenciální přirozené vegetace ČR (1998), Zoznamu nižších a vyšších rostlin Slovenska (1998), Klíče ke květeně ČR (2002, 2019), síťového mapování české květeny v sérii článků *Distribution of vascular plants in the Czech Republic* (od r. 2015) a databázi druhových vlastností pro internetový portál Pladias.

Velký zájem měl o vzácné a ohrožené druhy rostlin. Po celou odbornou kariéru zveřejňoval články v českých regionálních časopisech o rozšíření a fytogeografických vztazích vybraných vzácných druhů. Podílel se na přípravě Červené knihy ohrožených a vzácných druhů rostlin a živočichů ČR a SR (1999; pátý díl – Vyšší rostliny) a Černého a červeného seznamu cévnatých rostlin (2001). Další verze národního červeného seznamu (2012, 2017) připravil sám. Zapojil se i do přípravy Červené knihy květeny jižní části Čech (2013) a knižní série *Chráněná území ČR* (1999–2009).

Ačkoli nikdy nepracoval v žádné ochranné instituci, byl přesvědčením ochránce přírody. Po r. 2000 pracoval ve volném čase se svou partnerkou Alenou Vydrovou na národním mapování biotopů koordinovaném Agenturou ochrany přírody a krajiny ČR. Terénní mapování prováděl hlavně v jižních Čechách, kde trávil víkendy ve Včelně u Českých Budějovic, zatímco v pracovních dnech byl na brněnské katedře. Díky své erudici se stal jedním z nejlepších znalců českých biotopů a k mapovacímu projektu přispěl i řadou koncepčních doporučení a kontrolou kvality získaných dat. Podílel se jako editor na druhém vydání Katalogu biotopů ČR (2010) a na Červeném seznamu biotopů ČR (2019, 2020). Rád jezdil na různé národní i regionální ochranné semináře, kde nezdědky přednášel nebo vedl exkurze a určovací kurzy.

Během svého jihočeského období poznal Vítek květeny jižních Čech podobně dokonale jako předtím květeny jižní Moravy. Velmi podrobný průzkum a monitoring flóry a vegetace prováděl s Alenou po dlouhá léta ve vojenském újezdu Boletice, který se vedle Podyjí stal Vítkovým nej-

2 Text básně Hany Vydrové a kresba akademického malíře Jindřicha Vydry, z úmrtního oznámení V. Grulich
3 Mikulovský zámek, sídlo Regionálního muzea, kde Vít Grulich pracoval jako botanik v 80. letech. V popředí skalní step na Svatém Kopečku, kterou provedl desítky botanických exkurzí. Foto M. Chytrý
4 Vít Grulich demonstruje studentům Masarykovy univerzity ostřici latnatou (*Carex paniculata*) na deštivém terénním cvičení na Křivoklátsku v r. 2005. Foto E. Šmerdová

oblíbenějším územím. Běžným rituálem časných pondělních odpolední na brněnském univerzitním botanickém pracovišti bylo, že Vítek bezprostředně po příjezdu z jižních Čech obešel přítomné kolegy a studenty a každému zvlášť se pochlubil novými nálezy z Boletic, případně z jiných částí jižních Čech. K tomu přidal jeden nebo dva nové vtipy, které během víkendu někde ulovil. Pravidelně se pohyboval i v dalších částech republiky, ať už se studenty, při mapování biotopů, na floristických kurzech, nebo výletech na místa, která jej zajímala. Přitom učinil mnoho zajímavých nálezů, které v posledních 20 letech pravidelně uveřejňoval v sérii *Additamenta ad floram Reipublicae Bohemicae*. Příspěvky se týkaly mnoha různých druhů a nežádka je doprovázel komentářem ukazujícím hlubokou znalost regionální fyto-geografie.

Vítek byl nejen neúnavný botanik, ale také náruživý cestovatel. Už na konci 80. let měl důkladně procestované snad všechny významné botanické lokality Československa. Když padla železná opona, nelenil a hned na jaře 1990 začal na kole (auto neměl) objíždět botanické lokality Dolních Rakous na jih od Břeclavi a Mikulova. V 90. letech začal cestovat po Evropě, jak v rámci rodinných dovolených, tak s různými botanickými zájezdy. V r. 1996 zavedl s prvním autorem této vzpomínky na brněnské katedře autobusové zahraniční botanické exkurze, které vedl (až na dvě výjimky) každoročně až do r. 2021 a navštívil s nimi celkem 17 zemí střední a jižní Evropy. Postupně rozšiřoval cesty na

celý svět a na každoročních dovolených navštěvoval exotická místa různých kontinentů. Jeho hlavním zájmem byla všude samozřejmě flóra, ale se svým širokým rozhledem absorboval i spoustu faktů a souvislostí z geografie, historie a kultury. Skoro každou z cest shrnul v přednášce pro ČBS. Zážitky a pozorování prezentoval vždy v širších souvislostech a okořenil různými zajímavostmi, díky čemuž patřily jeho přednášky mezi posluchači k nejvyhledávanějším.

Ani na brněnském univerzitním pracovišti Vítek nezanevřel na herbář. Neúnavně sbíral při terénním průzkumu, na floristických kurzech, terénních cvičeních se studenty a na svých zahraničních cestách. Kvůli řadě jiných aktivit sice část sběrů nestíhal přesně určit, ale vždy je opatřil etiketami a nechal zpracovat tak, aby je bylo možné vřadit do herbáře a zpřístupnit dalším badatelům. Rád také v herbáři opravoval determinační omyly kolegů. Podle databáze (stav koncem srpna 2022) během tří desetiletí přispěl sám, v tandemu nebo ve skupině do brněnského univerzitního herbáře 15 238 položkami a víc než 16 000 herbářových vlastních nebo cizích sběrů určil nebo revidoval. Skutečné počty jsou určitě mnohem větší, poněvadž značnou část Vítkových sběrů, zejména z 90. let, zbývá ještě katalogizovat.

Byl i velkým popularizátorem botaniky. Dělal mu potěšení nasávat do sebe všechny možné informace a potom je předávat dalším, a to jak slovem, tak písmem. Nikdy nelitoval času, když byl pozván udělat přednášku nebo exkurzi pro veřejnost. Stejně tak rád přijímal pozvání, aby napsal text o květeně nebo přírodě pro různé lokální vlastivědné publikace. V *Živě* vyšel např. jeho článek o Kapverdách (2009, 1: 18–21) a autorsky se podílel také na příspěvku o vymírání rostlin v antropocénu (2021, 5: 219–223).

Vystupoval i v seriálu České televize *Kouzelné bylinky*. Jeho největším popularizačním počinem je ale 4 197 textů pro web *Botany.cz*, z nichž většina je věnována charakteristice jednotlivých rostlinných druhů. Pro tento web připravil rovněž systematický přehled květenných oblastí

světa. Tyto texty psal postupně od r. 2007 a jejich příprava byla pro něj formou odpovědi. Po návratu z každé cesty si stáhl na počítač nové fotografie rostlin, o každé si dohledal informace v odborné literatuře a hned je přetavil do textu pro *Botany.cz*. Znovu a znovu jsme překvapeni, když nás při hledání informací o nějaké velmi exotické rostlině na internetu webový vyhledávač zavede na stránku s českým textem o tomto druhu, který napsal Vít Grulich. Jak z těchto krátkých textů, tak z delších pojednání je jasně vidět, že psal rád a dobře, s citem pro mateřštinu a její stylistické nuance jako málokdo z našeho oboru.

Vedle všech svých aktivit zastával Vítek také četné funkce v odborné komunitě. V různých obdobích byl členem hlavního výboru České botanické společnosti, členem výboru její Jihomoravské pobočky a předsedou Floristické sekce. Za mimořádný přínos jej tato společnost v r. 2019 zvolila čestným členem. Působil v redakčních radách časopisů *Preslia* a *Thayensia* a redakční radě edice *Chráněná území ČR*. Na Masarykově univerzitě a dalších univerzitách byl členem několika oborových rad a zkušebních komisí.

Vítek odešel náhle, nečekaně a příliš brzy. Byl v plné síle, měl spoustu rozpracovaných věcí, a i když právě dosáhl důchodového věku, do penze se rozhodně nechystal. Bohužel se u něj ozvaly následky zdánlivě lehkých poranění hlavy, která utrpěl při dvou dopravních nehodách v letech 2017 a 2021. Zemřel 24. února 2022 v nemocnici v Českých Budějovicích. Zůstala po něm velká mezera v české botanické komunitě, výzkumu i vzdělávání, kterou bude obtížné zaplnit. Současně nám ale zanechal rozsáhlé vědecké dílo a nezapomenutelné vzpomínky nás kolegů a generací studentů, které vychoval. Připomínat jej bude i pomníček na Větrníku u Čížova v jeho oblíbeném národním parku Podyjí.

Text byl připraven pro Zprávy České botanické společnosti (2022, 57/2), kde vyjde z bibliografií V. Grulicha. Přetištěno se souhlasem Zpráv ČBS a ČBS. Redakčně upraveno.